Конференції, симпозіуми, конгреси

Абашнік В.О.,
доктор філософії, завідувач кафедри загальногуманітарних дисциплін Харківського економіко-правового університету

Нові еліти для України. Освіта, демократія, громадянське суспільство

10 грудня 2005 року у Львові відбувся семінар на тему "Нові еліти для України? Освіта, демократія, громадянське суспільство" (Neue Eliten fuer die Ukraine? Bildung, Demokratie, Zivilgesellschaft). Організаторами цього всеукраїнського форуму виступили Посольство Федеративної Республіки Німеччина в Україні, котре у Львові представляв його Перший секретар та керівник відділу культури, освіти та меншин доктор *Жан-П'єр Фрьолі* (Jean-Pierre Froehly), та Інформаційний Центр Німецької Академічної Служби обмінів (DAAD) у Києві, який репрезентував його керівник доктор *Мартін Зандхоп* (Martin Sandhop).

Тут слід відзначити, що у 2005 році Посольство ФРН в Україні та (тодішнє) Київське Бюро Німецької Академічної Служби обмінів (DAAD) вже провели подібний форум у Харкові. Так, 18 квітня 2005р. у Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна відбувся східноукраїнський регіональний семінар стипендіатів ДААД, фонду ім. Александра фон Гумбольдта (Alexander von Humboldt-Stiftung) та Гете-Інституту (Goethe-Institut) на тему "Проблема відтоку мізків: оцінка стану та можливі шляхи вирішення" (Das Problem der Abwanderung qualifizierter Akademiker bzw. Brain-Drain-Problem). В його роботі також брав участь завідувач кафедри загальногуманітарних дисциплін ХЕПУ *Володимир Абашнік*. Грудневий форум у Львові став своєрідним продовженням цьогорічних квітневих дискусій у Харкові.

Львівський семінар, на якому були присутні біля 100 учасників, відкрила віце-президент Києво-Могилянської академії пані *Катерина Максим* доповіддю «Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні». В ній було висвітлено основні аспекти міжнародного співробітництв

ва столичної академії з закордонними університетами та вплив такого співробітництва на формування та розвиток наукових еліт. В дискусії після доповіді взяли участь біля десяти учасників. Серед обговорених питань основні акценти було поставлено на таких. По-перше, деякі виступаючі (зокрема, зі Львівської лісотехнічної академії) наголошували на тому, що велике навчальне навантаження викладачів українських навчальних закладів (біля 800 годин на рік) залишає їм мало можливостей для проведення плідної наукової роботи, яка б відповідала міжнародному рівню. У цьому відношенні наводився позитивний досвід сусідньої Польщі, де відповідні показники навчального навантаження викладачів у середньому складають біля 200 годин на рік. Однак, представник Київського національного економічного університету зазначив, що у названому навчальному закладі висококваліфіковані науковці мають навантаження біля 150 годин, що на його думку свідчить про те, що «треба вибирати правильних деканів та ректорів».

Під час цієї дискусії, по-друге, було названо конкретні приклади «незацікавленості» деяких завідувачів кафедр та деканів факультетів щодо стажування українських викладачів у закордонних університетах. Такі «псевдо-керівники» мають своєрідні критерії щодо стажувань, а саме: «Яку матеріальну користь має кафедра (факультет) від подібного стажування?». Зрозуміло, що за такого меркантильного відношення керівництва різних рівнів деяких українських університетів до наукових стажувань дуже важко говорити про «інтернаціоналізацію вищої освіти в Україні» та підвищення наукового й викладацького рівня у цих університетах. По-третє, на завершення цієї дискусії пан доктор *Мартін Зандхоп* наголосив, що ДААД підтримує спеціальну програму, метою якої є запрошення німецьких професорів для викладання (від декількох тижнів то декількох місяців) в українських університетах, що має сприяти формуванню української наукової еліти.

Після цього у рамках другого тематичного комплексу виступили німецькі представники ДААД з різних українських університетів з повідомленнями про «Нові еліти для України? Досвід німецьких лекторів». Зокрема, *Каті Бруннер* (Львів) розповіла про «ініціативу знизу», в рамках якої у Львівському національному університеті ім. Івана Франка цієї осені була заснована «студентська ініціатива», що має на меті розвиток студентського самоуправління. Інша лекторка ДААД, *Хельга Пеппель* (Донецьк), розповіла про

особливості своєї роботи у цьому університетському місті та про заснування регіонального об'єднання колишніх стипендіатів ДААД у Донецьку. Далі, доктор *Зігберт Клее* (Одеса) акцентував увагу присутніх на особливостях рішень «Болонського процесу» та їх ролі для майбутнього розвитку освіти та науки, а доктор *Анді Хойзінгер* (Київ) підкреслив важливість для наукових еліт не лише мати хороші ідеї, але й уміти втілювати їх в життя.

Після цього виступив заступник декана Німецького технічного факультету Донецького національного технічного університету та координатор об'єднання «DAAD-Alumni Donetsk» *Євген Скляренко*, який розповів про досвід підготовки фахівців на цьому факультеті. Пан Скляренко у своєму виступі також сказав про заснування Союзу німецьких технічних факультетів України, до складу якого входять відповідні факультети з Сум, Києва, Харкова, Одеси та Донецька. Останній працює вже біля 13 років та готує висококваліфікованих фахівців для українських підприємств та представництв західних фірм в Україні. Під час дискусії до представників Донецького технічного факультету було багато запитань, причому як фахового так і «мовного» та «патріотичного» характеру (наприклад, від представника Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка): «Для кого Ви готуєте еліту у Донецьку? Для України, для Росії чи для Європи?» Й надалі в дискусіях досить широко обговорювалась проблема «патріотичного виховання» української наукової еліти.

Після цього в рамках тематичного комплексу «Наука та еліта» спочатку виступив професор Інституту філософії Національної Академії Наук України *Володимир Кузнєцов*, який охарактеризував основні критерії наукових еліт та виділив два види таких еліт – «розумну еліту» (наприклад, у Великобританії), тобто ту, котра припускає вступ нових членів до свого кола, та «нерозумну еліту». При цьому професор В. Кузнєцов наголосив, що важливими ознаками належності науковця до наукової еліти є «особиста участь у конкретній пізнавальній діяльності» та «постійне продукування нового знання». Далі на цю тему говорив професор Інституту фізики НАН України *Олександр Габович*, який виступив з критикою деяких «псевдонауковців» (в тому числі й з НАН України), котрі мають високі наукові титули, але досить низький науковий рівень, що проявляється в їх публікаціях. Потім професор *Ігор Шевченко* з Інституту хімії Національної Академії Наук України виступив з критичними зауваженнями щодо розуміння поняття «наукових еліт» в Україні та на-

голосив на ролі законодавства у формуванні таких еліт (в тому числі, навів приклади західноєвропейського досвіду).

Далі професор *Володимир Хоменко* (Київ) виголосив «Тези щодо критичного становища академічної науки в Україні», в яких зокрема виділив два види наукових еліт в сьогоденній Україні – «самовисуванців», які самі призначають себе на високі пости та мають на меті утримати своє місце, та «визнану еліту», котра, з одного боку, орієнтована на досягнення нових наукових результатів, але, з другого боку, «самоусунулась» та майже не впливає на відповідні наукові процеси в українському суспільстві. Після цього секретар Клубу українських стипендіатів Фонду імені Александра фон Гумбольдта *Світлана Банникова* (Київ) наголосила у своєму виступі, що цей Фонд всього надав 150 стипендій українським науковцям з 70 фахових напрямків. З них лише 5 стипендіатів були представниками гуманітарних наук, а всі інші – природознавці. Тобто, такі цифри можуть були свідченням високого рівня розвитку природознавчих наук в Україні, натомість ситуація з гуманітарними науками є протилежною. В дискусії щодо теми «Наука та еліта» взяв участь також завідувач кафедри загальногуманітарних дисциплін ХЕПУ *Володимир Абашнік*, який наголосив на важливості публікацій вітчизняних науковців у закордонних виданнях та висловив деякі уточнення щодо виступів попередніх промовців [1].

Останній тематичний комплекс відкрила співробітниця Інформаційного центру ДААД в Києві пані *О. Швайка,* що виголосила доповідь на тему «Виклики німецько-українського обміну у вищій освіті». Після цього виступив інший співробітник Інформаційного центру ДААД - *С. Гулевський* з доповіддю на тему «Можливості підтримки колишніх стипендіатів ДААД». Нарешті, доктор *Мартін Зандхоп* та доктор *Жан-П'єр Фрьолі* підвели підсумки львівського семінару. Зокрема, пан Зандхоп у своєму виступі сказав про проблему трансформації самого поняття «еліта» в Україні (подібно до того, як сьогочасна Україна переживає процес трансформації суспільства). Далі М. Зандхоп звернув увагу на питання «контрольованого процесу утворення еліт». Проблему пан Зандхоп вбачає також і в тому, що такі відомі українці як Сергій Бубка та брати Кличко свої кар'єри зробили не в Україні, а за кордоном.

Щодо цього доктор Зандхоп звернув увагу присутніх на можливості, які надає ДААД для сприяння формування та розвитку наукових еліт в Україні. Перш за все, це індивідуальні програми

підтримки стажування та навчання українських студентів та викладачів у Німеччині, в тому числі й майбутніх «вихователів еліт», тобто представників гуманітарного напрямку (юристів, соціологів, політологів). Крім цього, Мартін Зандхоп наголосив, що ДААД надає посередницьку підтримку для науковців та вищих навчальних закладів України при пошуках потенційних наукових партнерів у Німеччині. ДААД підтримує також розвиток наукових зв'язків між українськими та німецькими університетами та проводить німецько-українські правничі семінари, наприклад, останній такий семінар відбувся у вересні 2005 р. у Києві.

Нарешті потрібно відмітити, що у роботі львівського семінару взяли участь два почесних консули Федеративної Республіки Німеччина в Україні - пані *Мирослава Дякович* (Львівський національний університет) та пан професор *Віктор Калашніков* (Донецький національний технічний університет). Крім цього слід наголосити, що семінар було організовано на високому рівні, чому сприяла активність співробітників Інформаційного центру ДААД та Посольства ФРН у Києві (зокрема, потрібно відмітити пані *Ірину Должанську*). Підсумовуючи роботу Львівського семінару, його учасники наголосили на важливій ролі наукових еліт не лише для розвитку науки й освіти, але й для становлення демократії та громадянського суспільства в Україні.

Примітки:

1) Стосовно теми виховання еліт див.: Бернхард Бюб (Залем, ФРГ): Элитное мышление как средство воспитания / С немецкого языка перевёл Владимир Абашник // Демократичні цінності, громадянське суспільство і держава / Матеріали XIII Харківських міжнародних Сковородинівських читань (30 вересня - 1 жовтня 2005 р.). – Харків: Прометей-Прес, 2005. – С. 23-28.